

ARHEOLOGIE

ALEGEREA ȘI ORGANIZAREA SPAȚIULUI LOCUIT ÎN PEȘTERI ȘI ABRI-URI DIN BANAT

Sorin-Marius Petrescu

Rezumat. Printre multele probleme interesante de discutat și aprofundat în legătură cu locuirea umană a endocarstului, trei se detașează prin posibilitățile mari în ceea ce privește rezultatele: A. criteriile conform cărora în preistorie - și nu numai - oamenii alegeau peșterile ce urmau să le devină adăpost pentru generații; B. cauzele ce au făcut ca un număr (relativ) mic de peșteri să prezinte urme de utilizare umană; C. organizarea interioară a spațiului locuit efectiv. Le discutăm pe rând:

A. Trebuie amintit din start că din cele peste 1252 de peșteri cartate în Banat, urme de locuire umană (până în sec. XIX) înregistrăm până acum în doar 136 din ele. Dintre acestea, dispunem de date suplimentare privind intrarea (gura) doar pentru 45 de cazuri, pe care le și analizăm, în funcție de zonă.

Trecerea în revistă a peșterilor cu urme de locuire pentru care avem verificată orientarea gurii, evidențiază cel puțin un fapt interesant: contrar părerilor unora, oamenii timpurilor preistorice (dar și istorice) nu urmăreau neapărat să locuiască în peșteri cu gura orientată de regulă spre sud și expuse deci mai mult căldurii și luminii soarelui, ci în acele peșteri care asigurau alte condiții mai importante pentru supraviețuirea lor.

B. Nimeni nu și-a pus problema altitudinii relative a peșterilor cu urme de locuire față de pârau/râu/vale/platou decât în mod tangențial, ca să-și susțină uneori unele afirmații privind ocupații ca pescuit, păstorit și vânatoare .

În cazul peșterilor analizate de noi, doar câteva sunt situate lângă apă sau chiar sunt străbătute de un curs de apă. În rest, peșterile sunt situate la înălțimi diferite, uneori chiar mari. În mod practic, omul a ales pentru adăpost acele peșteri ce ofereau condițiile cele mai bune atât de trai propriu-zis, cât și în ceea ce privește siguranța sa și a animalelor sale. Odată cunoscute coordonatele alegerii peșterii-locuință și altitudinea ei în raport cu talvegul celei mai apropiate surse de apă, este deosebit de important modul practic de realizare a locuinței în interiorul formei endocarstice.

C. Datele concrete despre modul de delimitare și organizare a spațiului util domestic din peșteră sunt destul de sărace în Banat și putem, în stadiul actual al cercetărilor, să comentăm trei tipuri de amenajări: 1) Locuința la perete, delimitată cu structuri artificiale; 2) Paravanul-cort; și 3) Locuința în abri.

Părerea noastră este că amenajarea de tip paravan-cort - relativ simplă și rapidă, ce necesita puțină forță de muncă și oferea condiții mai bune de trai, a fost cel mai utilizat de către micile grupuri de vânători - culegători - crescători de ovi-caprine. Ar trebui să vedem în aceste amenajări de tip paravan-cort modul cel mai comun și uzual de realizare a adăposturilor în peșteri pentru locuire temporară sau ca etapă de vânatoare. Marea noastră neșansă dar și provocare este că urmele acestor amenajări sunt greu observabile în peșteri unde totuși, condițiile de vizibilitate și stratigrafie nu sunt la fel de bune ca în siturile din aer liber. De fapt, realitatea este că în preistorie, omul s-a considerat o parte a naturii și s-a folosit de peșteră așa cum a făcut-o și cu celelalte elemente ale naturii, într-un singur scop: supraviețuirea și progresul.

EXPLOATAREA TEHNOLOGICĂ A CORNULUI ÎN SITUL ARHEOLOGIC DE LA OSTROVUL CORBULUI

Monica Mărgărit, Adina Boroneanț, Clive Bonsall

Rezumat. Săpăturile efectuate între 1973 și 1984 la nivelul unui sit în aer liber pe Ostrovul Corbului (Botul Cliuci), în aval de Porțile de Fier ale Dunării, au scos la iveală nenumărate urme de locuire din mezolitic. Au fost aduse la lumină structuri de locuit (bordeie), vetre și morminte de incinerare, precum și acumulări bogate de materiale litice și osteologice, cele osteologice aparținând la două orizonturi stratigrafice diferite.

Articolul de față reexaminează date publicate anterior, referitoare la artefacte realizate din corn de cerb roșu (*Cervus elaphus*) descoperite în sit, prezentând totodată date noi din perspectiva unui studiu morfologic și funcțional al acumulărilor, cu scopul de a stabili dacă există diferențe tehnologice între cele două orizonturi de locuire mezolitice. Rezultatele sunt comparate cu cele din alte situri mezolitice din regiunea Porților de Fier.

La ostrovul Corbului au fost utilizate atât coarne lepădate cât și coarne de animale vâdate. Din punct de vedere tehnic, principala caracteristică este dată de utilizarea golurilor volumetrice, cu doar câteva artefacte care au necesitat debitaj longitudinal. Această categorie tipologică este realizată predominant cu unelte teșite (dălți), ilustrând o specializare în prelucrarea lemnului. Atât produsele cât și subprodusele manufacturării sunt prezente în acumulare, indicând o manufacturare *in situ*, cu produse finite. Compararea cu alte situri din zona Porților de Fier indică existența unei îndeajuns de omogene prelucrări a cornului, deși există elemente locale specifice. Sunt necesare cercetări în continuare pentru a reliefa dacă astfel de variații reflectă în primul rând factori economici sau culturali.

SCURTE CONSIDERAȚII DESPRE FIGURINELE STARČEVO-CRIȘ DIN SITUL ARHEOLOGIC ȘOIMUȘ-TELEGHI, COMPLEXUL 176a (JUDEȚUL HUNEDOARA)

Ioan Alexandru Bărbat

Rezumat. În nota arheologică de față ne propunem prezentarea plasticii antropomorfe și zoomorfe, caracteristice neoliticului timpuriu, descoperite în situl Șoimuș-Teleghi, județul Hunedoara, cu prilejul cercetărilor arheologice preventive la proiectul tronsonului de autostradă A1, Deva-Orăștie, desfășurate în toamna anului 2011. Obiectele arheologice discutate au fost identificate în locuința adâncită 176a, a cărei cronologie relativă, pe baza trăsăturilor formelor și ornamentelor ceramicii, aparține etapelor IC/IIA și IIA, conform sistemului cronologic elaborat de G. Lazarovici pentru complexul cultural Starčevo-Criș.

Deși starea de conservare a pieselor discutate nu este cea mai bună, prin factura lor, dar mai ales prin maniera în care au fost confecționate, se poate distinge cu ușurință faptul că avem de-a face cu o categorie de obiecte speciale, diferite de restul inventarului ceramic prezent în locuința neolitică timpurie. Astfel, pe baza trăsăturilor care coincid cu fizionomia umană, am reușit identificarea unei figurine antropomorfe feminine, aflată în poziție șezândă, cu reprezentarea sânilor, căreia îi lipsește capul, detașat din vechime. O a doua reprezentare, posibil tot feminină (?), este discutabilă din toate punctele de vedere, ca urmare a stării fragmentare în care se găsește piesa amintită, dar și datorită morfologiei părților păstrate din artefactul amintit. Ultima piesă, de această dată păstrată integral, prezentând totuși amprenta trecerii timpului, este o figurină zoomorvă care prin particularitățile acesteia, reprezentarea

coarnelor, a celor patru picioare și a cozii, ar putea fi încadrată în rândul reprezentărilor animaliere de bovidee.

Cu toate că lotul de obiecte ceramice prezentat este unul restrâns și uneori nu foarte bine păstrat, putem conchide că plastica antropomorfă și zoomorfă descoperită în locuința 176a de la Șoimuș-*Teleghi*, în toamna anului 2011, se încadrează perfect în canoanele artistice întâlnite în neoliticul timpuriu din Orientul Apropiat și sud-estul Europei, la mijlocul/sfârșitul mileniului VII BC și la începutul mileniului VI BC, pentru categoria figurinelor antropomorfe și zoomorfe.

Nu în ultimul rând, dorim să subliniem că toate artefactele prezentate ilustrează cel mai probabil o latură a spiritualității primelor grupuri de comunități agro-pastorale la momentul neoliticului vechi, în zona de sud-vest a Transilvaniei, acum aproape opt milenii în urmă.

ECONOMIA ANIMALIERĂ A COMUNITĂȚILOR NEOLITICE TÂRZII (VINÇA C1-C2) DE LA UIVAR, JUDEȚUL TIMIȘ

Georgeta El Susi

Rezumat. Articolul prezintă rezultatele analizei a 5368 resturi de faună prelevate din complexe Vinča C (Secțiunile I-III) de la Uivar, județul Timiș. Dintre acestea, 3210 fragmente provin din nivelele Vinča C1 și 2158 fragmente din nivelele Vinča C2. Pentru a evidenția principalele direcții de evoluție ale economiei animaliere de-a lungul locuirii neolitice târzii, rezultatele au fost comparate cu cele ale nivelului Szakálhat (Vinča B2) din același sit. Potrivit datelor, economia comunităților Szakálhat era axată pe exploatarea bovinelor (42,46%), celelalte specii având o pondere mai mică (13%), la fel și vânatul (30,3%). În nivelele următoare ponderea vânatului crește la 37,8%, atingând 46,7% în nivelele Vinča C2. În materie de specii domestice se înregistrează următoarele fluctuații procentuale: bovinele înregistrează procentul maxim în locuirea Szakálhat, de 42,46%, reducându-se la 21% în nivelele Vinča C. Ponderea suinelor domestice variază nesemnificativ. Probabil condițiile ambientale, propice unei vegetații specifice creșterii libere a suinelor nu s-au modificat semnificativ de-a lungul celor trei nivele culturale. În schimb, rata rumegătoarelor mici suferă unele fluctuații mai mult sau mai puțin semnificative. Astfel în nivelul Szakálhat, ovicaprinele înregistrează 13,7%, procentul crește la 21,2% în Vinča C1, reducându-se la 16,6% în Vinča C2. Probabil sunt fluctuații de densitate ce ar reflecta unele episoade de extindere/ restrângere a suprafețelor de pășunat, corelate cu defrișările din teren. Faptul este confirmat și de oscilația procentului căpriorului, după cum urmează: 5,37% în Vinča B2, 12,25% în Vinča C1 și 11% spre finele locuirii vinciene. În aceeași ordine de idei, rata cerbului este mică, de 10,2% în Vinča B2, crește puțin în Vinča C1 (13,8%), atingând 22% spre finele așezării neolitice. Amploarea vânătorii, mai ales a cerbului se manifestă spre finele așezării Vinča C2, fapt ce ar putea sugera o răcire, însoțită de o extindere a zonei împădurite. Ponderea mistrețului s-a menținut în jur 10% pe toată durata așezării neolitice; probabil ambientul umed și vegetația specifică de-a lungul cursurilor de apă au reprezentat o caracteristică a împrejurimilor sitului, pe durata funcționării sale. Astfel, o serie de elemente faunistice precum vidra, castorul viețuiau pe vechile brațe ale râurilor, cursuri de apă cu un curs lent, grinduri și mlaștini, ale căror maluri erau acoperite de o vegetație arborescentă, formată din stejar, frasin, ulm, arin, plop, salcie. Avându-se în vedere compoziția faunistică și procentajele speciilor se confirmă datele paleobotanice de la Uivar.

BUREBISTA LA DUNĂREA BĂNĂȚEANĂ. DATE ARHEOLOGICE ȘI ISTORICE PRIVIND EVOLUȚIA AȘEZĂRILOR DIN ZONA PORȚILOR DE FIER ÎN SEC. I A. CHR.

Aurel Rustoiu, Iosif Vasile Ferencz

Rezumat. Primul rege la dacilor (și al geților) menționat în izvoarele literare antice a fost Burebista (consemnat și sub numele de Boerebistas, Byrebistas, Burvista etc). Cronologia și faptele regelui dac sunt încă controversate. Campaniile militare purtate spre vest, împotriva Boiilor și Tauriscilor, expedițiile de jaf în Macedonia și Iliria, ca și operațiunile militare de la Marea Neagră i-au permis, într-o perioadă scurtă de timp, să constituie un regat destul de întins pentru a-i impresiona pe scriitorii din antichitate.

Scopul acestui articol este de a analiza datele arheologice și istorice referitoare la evoluția așezărilor dacice din zona Porților de Fier în contextul campaniilor militare ale regelui Burebista spre Tracia, Macedonia și Iliria. Având în vedere o serie de date de geografie istorică furnizate de Strabo, acțiunile militare trebuie să se fi desfășurat la Dunărea bănățeană sau în apropierea acestei zone. De aceea, am putea să ne întrebăm dacă nu cumva campania lui Burebista spre sud nu a lăsat și urme arheologice în regiunea respectivă.

Apariția așezărilor și cetăților dacice din Clisura Dunării (Liubcova-Stenca, Pescari-Culă, Divici-Grad și Socol-Palanački breg, la care se adaugă cea de la Oreșac-Židovar) la sfârșitul sec. 2 a. Chr. se datorează unei evoluții culturale și sociale manifestate pe o scară mai largă în spațiul dacic în LT D1. Distrugerea și refacerea acestor așezări pe la jumătatea sec. 1 a. Chr., adică în vremea lui Burebista, reflectă orientarea elitelor care stăpâneau această zonă spre modelele promovate de către regii daci. Această orientare este argumentată prin apariția unor construcții de piatră locală nefasonată (ziduri de incintă și turnuri rectangulare) care le imită pe cele monumentale ridicate în tehnică grecească din zona capitalei Regatului, în Munții Orăștiei, precum și prin schimbări consemnate în elementele de ornamentare corporală (podoabe și garnituri de port de argint și bronz), care sunt similare celor din aria Regatului.

PROIECTILE DIN PIATRĂ ȘI LUT DESCOPERITE ÎN CASTRELE ROMANE DE LA VĂRĂDIA, JUDEȚUL CARAȘ-SEVERIN.

Flavius Petru Bozu

Rezumat. Cercetările arheologice executate în cele două fortificații romane din vatra satului Vărădia, au dus la descoperirea unui număr însemnat de proiectile din piatră și lut ars. Proiectilele de piatră au fost descoperite în umplutura șanțului de apărare a castrului de pământ de pe dealul Chilizii. Așezat strategic încă din timpul primului război cu dacii din 101-102, la o altitudine de peste 170 m, castrul supraveghea și controla atât întreaga vale a râului Caraș din depresiunea tectonică erozivă de tip golf a Oraviței, cât și căile de acces spre și dinspre munții Aninei, Semenice, Dognecei, Locvei și Dunăre. Prezența proiectilelor în șanțul de apărare, unele cu urme de ardere secundară, poate fi legată de abandonarea prin incendiere a castrului în momentul în care, în perioada post traianee, castrul de piatră din Pustă funcționa deja. Proiectilele din lut descoperite în castrul roman din punctul Pustă-Rovină, pot fi grupate generic în cele trei tipuri propuse de Völling: rotunde, biconice și ovale. Condițiile geografice în care au fost amplasate castrele de la Vărădia au impus prezența cohorții I Vindelicorum care, din punct de vedere strategic și tactic, trebuia să facă față între anii 102-106 unui posibil

atac iazig la granița de sud-vest a Daciei traianee, fapt care s-a și întâmplat după moartea împăratului Traian și în primii ani de domnie ai împăratului Hadrian.

ATELIERELE DE CĂRĂMIDĂRIE DIN CANABELE DE LA APULUM

Doina Benea

Rezumat. În cazul Daciei, o trăsătură distinctivă a fost generată în atelierele militare de cărămidărie, în special în cele ale Legiunii XIII Gemina, cunoscută prin ștampilele aplicate pe materialul de construcție cu numele legiunii sau prin amplasarea unui antroponim imediat lângă denumirea legiunii. Se remarcă o primă categorie de cărămizi legionare ștampilate, unde apare numele (LEG XIII, LEG XIII G, LEG XIII GEM, LEG. XIII.GE, asociat sau nu cu epitete imperiale, precum P(ia).F(idelis), acordat se pare de Antonius Pius, ori folosind numele imperial al ANT(oniana), primit de la împărații Caracalla sau Septimius Sever).

Cea de a doua categorie asociază numele Legiunii XIII Gemina cu câteva antroponime, nume care au determinat, de-a lungul timpului, nenumărate discuții în literatura dedicată acestui subiect. În cazul provinciei Dacia, marea majoritate a ștampilelor Legiunii XIII Gemina, cu o singură excepție, prezintă antroponimul inserat în același cartuș cu abrevierea numelui legiunii. Așa cum s-a remarcat deja în diferite ocazii, aceste nume apar simplu, ca și cognomen (Cup(itius), Hera(cles?) etc.) sau ca și nume rezultate din gentilicium și un praenomen (Fl. Marinus, Fl. Vitalis, Iul. Deiota (rus), Iul. Iulianus etc.), ori adesea ca tria nomina (L. Auri. Secundus P. Cl. D (?) etc.).

Mai mult, concluzia care se impune arată că atelierele de ceramică din canabe erau sub controlul Legiunii XIII Gemina, nu cele din mediul privat din orașul antic, fapt explicabil prin natura însăși a relațiilor economice dintre cele două entități: armata și locuitorii dependenți de aceasta, prin însăși existența lor în canabe. Aria de distribuire a produselor, pe care au avut-o aceste ateliere aflate în legătură economică permanentă cu Legiunea XIII Gemina, a cuprins provincia Dacia Superior și a fost prezentă nu doar în mediul civil, ci și în cel militar corespunzător trupelor auxiliare din provincie. Acest fapt evidențiază un fenomen apărut exclusiv în Dacia, insuficient studiat, dar care poate pune în lumină, în viitor, multe rezultate încă nebănuite.

STRUCTURĂ SOCIALĂ ȘI COMPORTAMENT FUNERAR ÎN ORAȘELE DACIEI ROMANE (I). ULPIA TRAIANA SARMIZEGETUSA

Atalia Onițiu, Simona Regep

Rezumat. Studiarea populației Daciei romane se întemeiază cu precădere pe analiza materialului epigrafic (inscripții), în mare parte publicat, cunoscut și analizat de aproape jumătate de secol în literatura de specialitate. În ciuda acestui fapt, informațiile de care dispunem cu privire la populație nu sunt nici pe departe complete și exhaustive. Din acest motiv, analiza și reinterpretarea informațiilor epigrafice, prin prisma metodelor utilizate în științele sociale (sociologie, antropologie, istorie socială) se impun cu necesitate, putând scoate la lumină noi date privitoare la structura socială, raporturile dintre diferitele categorii sociale, relațiile familiale, relațiile interetnice. Prezentul demers își propune o analiză de profunzime, din perspectiva științelor sociale, a materialului epigrafic provenit din orașele

Daciei romane, oprindu-ne, ca prim studiu de caz, asupra inscripțiilor funerare de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, în încercarea de a identifica dacă a existat sau nu o standardizare, un *pattern* urmat de comportamentul epigrafic al diverselor categorii sociale care se regăseau în spațiul vechii capitale a provinciei Dacia. Analiza urmărește să identifice trăsăturile culturii comemorative specifice fiecărei categorii sociale (de la decurioni, liberti și augustali, sclavi, militari și veterani la cei care provin, posibil, din clasa de mijloc a societății) sau socio-profesionale (membrii colegiului fabricilor), punând accentul pe relația dintre inscripție și statutul social al defunctului/ dedicantului, raporturile dintre aceștia, structura textului, decorul, eventualele imagini reprezentate care vin să completeze textul epitafului. Instituția familiei și obligativitatea comemorării defuncțiilor se remarcă drept cele mai importante aspecte relevate de studiul inscripțiilor și principalele rațiuni care au stat la baza ridicării monumentelor funerare.

DESCOPERIRILE ARHEOLOGICE DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA RAMNA (JUDEȚUL CARAȘ-SEVERIN) ȘI PRIMA COLABORARE ȘTIINȚIFICĂ ÎNTRE MUZEELE BĂNĂȚENE DIN TIMIȘOARA ȘI REȘIȚA

Călin Timoc

Rezumat. Teritoriul localității Ramna din județul Caraș-Severin este binecunoscut în literatura de specialitate datorită moștenirii arheologice, multe descoperiri fiind semnalate mai ales ca rezultat al lucrărilor agricole sau al săpăturilor întâmplătoare. Academicianul prof. dr. Constantin Daicoviciu de la Cluj, a determinat continuarea cercetărilor aici, obligând Muzeul Banatului din Timișoara și proaspăt întemeiatul Muzeu Orășenesc Reșița să colaboreze în interesul cercetării. În perioada 1959-1962, în această zonă a Banatului, echipa comună a început săpăturile în diferite puncte, între Berzovia și Ramna, la construcții datând din epoca romană, de la începutul secolului al II d. Ch. Din păcate, săpăturile au rămas nepublicate până acum și astăzi cunoaștem mai multe despre descoperirile de acolo. Sufletul acestor săpături a fost profesorul de geografie, Octavian Răuț, primul director al muzeului din Reșița.

Referitor la Ramna, cunoaștem că în punctul numit „Odu Verde” a fost activ, în perioada veche, un centru de producție ceramică, având mai mult de patru cuptoare, iar din epoca medievală avem aici o necropolă. Într-un alt punct de interes, „Beran”, la sud de sat, se găsesc ruinele unei construcții care ar putea fi o *villa rustica* sau o *statio/ mansio*. Niciuna dintre cercetări, din nefericire, nu a fost finalizată și publicată.

Articolul de față se dorește a fi o restituire a primelor informații privind aceste cercetări arheologice cu descoperiri remarcabile, dar încă nepublicate, și, desigur, să prezinte evoluția colaborării dintre cercetătorii din Timișoara și Reșița.

LACĂTE ROMANE DIN COLECȚIA MUZEULUI BANATULUI MONTAN REȘIȚA

Ana Cristina Hamat

Rezumat. În cadrul colecțiilor Muzeului Banatului Montan, printre alte artefacte datând din perioada romană, se află și cinci obiecte a căror funcționalitate nu a fost clarificată întrutotul până acum. Ca atare, în articolul de față dorim să prezentăm și să supunem discuției

trei lacăte romane fragmentare și două lanțuri fragmentare aparținând, desemenea, unui lacăt. Toate au fost descoperite în *quadriburgium*-ul roman de la Gornea-Căunița de Jos și au fost datate în secolul al IV-lea d. Ch. Întrucât au fost descoperite în fortificațiile romane târzii, toate cele cinci artefacte sunt legate de activitatea militară și putem considera că au fost utilizate pentru a proteja bani sau echipament, sau chiar pentru a limita libertatea de mișcare a cuiva.

DOUĂ BUTEROLE DE *SPATHA* DIN BRONZ DESCOPERITE LA DROBETA

Paul Grigore Dinulescu

Rezumat. Colecția Muzeului Regiunii Porților de Fier include, printre multele artefacte care ilustrează intensă și bogată viață romană din Drobeta, și două teci de spadă din bronz. Cele două artefacte au fost descoperite la Drobeta în 1962, așa cum indică informațiile din registrul inventar, dar fără a fi specificat locul exact al descoperirii.

CONSIDERAȚII PRIVIND PRODUCȚIA CERAMICĂ ÎN PERIOADA ROMANĂ TÂRZIE ÎN SUD-VESTUL DACIEI

Mariana Balaci Crînguș

Rezumat. Un aspect important al vieții economice îl constituie producția meșteșugărească. Pentru spațiul de sud-vest al Daciei ne-am propus să aducem în discuție producția ceramică din perioada cuprinsă în a doua jumătate a secolului al III-lea - prima jumătate a secolului al IV-lea, când au loc importante schimbări politico-militare în zonă cu o serie de consecințe în planul comunităților umane. În acest areal producția ceramică este atestată prin cercetări arheologice în 6 așezări (Arad-Ceala, Dragsina, Freidorf, Mehadia, Tibiscum, Grădinari). În mare parte considerăm că producția ceramică era destinată a acoperi nevoile locale, fără a putea spune că în aceste cuptoare a fost arsă ceramică pentru a fi valorificată la distanțe prea mari (poate Grădinari), acest lucru este susținut de numărul prea mic de cuptoare identificate până în momentul de față într-o singură așezare. Totuși, nu putem să pierdem din vedere că și producțiile de la Mehadia și cea de la Grădinari au venit ca un răspuns la nevoile mai multor comunități aflate la o anumită distanță față de locul de producere a ceramicii. Care este exact aria de distribuție a acestor produse ceramice nu ne putem pronunța în acest moment.

CONSIDERAȚII PRIVIND PREZENȚA SAX-URILOR ÎN MORMINTELE AVARE DIN TRANSILVANIA ȘI BANATUL ROMÂNESC

Călin Cosma

Rezumat. Cele două obiecte au fost descoperite după cum urmează: unul în cimitirul din Șpălanca/ Șugud (Transilvania), cel de-al doilea în Timișoara – Podul Mодоș (Banatul românesc) (harta 1). Ambele artefacte sunt identificate în literatura de specialitate ca pumnale,

dar, în fapt, ele sunt săbii. Cele două săbii au fost descoperite în mormintele unor bărbați avari. Mormântul de la Șpălanca/ Șugud, unde s-a găsit sabia, datează de la sfârșitul perioadei mijlocii a avarilor (680–710/720), cel de-al doilea, de la Timișoara – Podul Mодоș, este datat în a doua jumătate a perioadei avare târzii (760–810/830). Cele două săbii pot fi recunoscute ca Csiki I, specifice obiectelor descoperite în cimitirele avare din bazinul carpatic. Prezența celor două săbii în morminte avare din platoul transilvănean și Banatul românesc lărgeste aria geografică în care săbiile au fost cunoscute ca fiind folosite de avari, incluzând bazinul carpatic estic. Cu toate acestea, ele sunt puține comparativ cu numărul mormintelor avare din vestul României, fapt ce arată că sabia nu a fost o armă utilizată pe scară largă de războinicii avari care au pătruns în acest areal. Săbiile de la Șpălanca/ Șugud și Timișoara – Podul Mодоș au fost folosite probabil ca arme. În același timp însă, este posibil ca ele să fi fost doar arme de ceremonie.

CONTRIBUȚII LA REPERTORIUL ARHEOLOGIC AL LOCALITĂȚII CORNEȘTI, JUDEȚUL TIMIȘ

Alexandru Szentmiklosi

Rezumat. Cercetările de teren efectuate la sud de fortificația de la Cornești-*Iarcuri*, pe Valea Viilor și pe terasele care mărginesc valea în zona satului Cornești, au relevat prezența a patru noi situri arheologice, respectiv, Cornești-*Dealul Mare* (situl nr. 1), Cornești-*Grădina casei Micula* (situl nr. 2), Cornești-*Drumul Muraniului* (situl nr. 4) și Cornești-*Cimitirul ortodox* (situl nr. 5). Artefactele arheologice descoperite în aceste puncte indică prezența unor locuiri începând din perioada neolitică, epoca bronzului, ev mediu târziu și din perioada modernă.

Alături de aceste situri, diagnosticul arheologic efectuat în zona intravilană a satului Cornești (pe parcela 210a, respectiv, situl nr. 3) a indicat extinderea către est a sitului arheologic *Iugosloveni*, până în buza terasei vestice a Pârâului Lac. Cele două sondaje arheologice și prospecțiunea magnetometrică au indicat o succesiune de locuiri istorice, cunoscute, de altfel, în literatura arheologică însă fără o ilustrare clară a situației stratigrafice. Ca noutate însă, identificarea unor locuiri care pot fi încadrate în sec. X-XI și XII-XIII, indică o continuitate mult mai lungă de locuire a acestor terase. Fără îndoială, prima atestare documentară a localității Cornești este mult mai târzie decât începuturile locuirii acestei zone, în perioada evului mediu.

Periegheza efectuată în zona cimitirului ortodox a satului Cornești, coroborată cu prospecțiunile magnetometrice și scanarea LiDAR arată că valul de pământ al Incintei IV din cadrul fortificației de la *Iarcuri* se află în marginea nordică a localității, șanțul de apărare al valului. Foarte probabil, șanțul de apărare a constituit un argument în stabilirea limitelor nordice ale satului la sfârșitul sec. XVIII-XIX. Totodată, urmărirea ductului valului de pământ al Incintei IV pe terasa estică a Văii Pârâului Pistruia/Lac indică o deviație majoră, către interior, a acestuia față de ductul valului Incintei IV de pe terasa vestică. Din păcate, excavațiile efectuate pentru amenajarea celor trei bălți de pescuit a distrus contextul arheologic care ar fi putut, poate, să explice dacă este vorba de o eroare de proiectare/ construire a valului incintei IV sau poate că în această vale se afla una din porțile majore de acces către Incinta III.

Nu în ultimul rând, cercetările de teren din interiorul cimitirului ortodox au identificat o serie de morminte care, prin modul de confecționare a crucilor de piatră, unele cu marcaje suficient de clare, indică vechimea înmormântărilor în cimitir. Între acestea, izolată, însă

impunătoare, se remarcă crucea de piatră de pe mormântului protopopului Pavel Lăzărescu (1796-1853), situat în colțul sud-estic al actualului cimitir.

CERCETĂRI ARHEOLOGICE DE SUPRAFAȚĂ ÎN LOCALITATEA RĂCĂȘDIA (CARAȘ-SEVERIN) I.

Constantin Adrian Boia

Rezumat. Periegezele realizate în hotarul cadastral al localității Răcășdia au avut rolul de a descoperi noi situri inedite, pe lângă cele deja cunoscute și care fac parte din Repertoriul Arheologic Național. Identificarea acestora este importantă din multiple perspective: noi dezvoltări imobiliare, reconstituirea geografiei istorice a zonei etc. Acest gen de cercetare se alătură celor realizate în localitățile Igrăș, Moșnița Veche (ambele din județul Timiș) sau în zonele Dealurilor Lipovei (județele Timiș și Arad) și a văii Ciclovei (județul Caraș-Severin).

Cercetarea a fost realizată în perioada 2014-2015, rezultatul fiind identificarea a 25 de situri inedite și trimiterea fișelor de sit către Institutul Național al Patrimoniului pentru a fi introduse în Repertoriul Arheologic Național. Materialul arheologic regăsit (ceramică, tuf vulcanic, zguri de fier, turte de fier, râșnițe) face parte din diverse epoci istorice și anume: Epoca Bronzului, Epoca Fierului, perioada secolelor II-IV e.n, Evul Mediu Timpuriu, Evul Mediu Dezvoltat, Evul Mediu Târziu și Epocă Modernă.

Majoritatea așezărilor sunt amplasate în cadrul unor terase ale pâraielor Ciclova, Răcăștiuța și Mercina, așadar se observă preferința pentru terenurile plane și joase, în apropierea unor cursuri de apă active.

Consider că repertorierea tuturor punctelor arheologice este foarte importantă, un astfel de program național trebuind să fie implementat în țara noastră, pentru ca în primul rând să cunoaștem locațiile siturilor arheologice, iar apoi să le alegem pe cele care se pretează a fi săpate sistematic, fondurile pentru astfel de săpături arheologice fiind limitate. De asemenea, autoritățile ar putea să aibă noi arme de luptă împotriva detectoriștilor, aceștia nemaiaivând scuza că nu știu unde sunt situate siturile arheologice.

PRIMELE INVESTIGAȚII DENDROARHEOLOGICE PRIVIND FORTIFICAȚIA DE SECOL XVIII A TIMIȘOAREI

Patrick Chiroiu, Alexandru Szentmiklosi, Adrian C. Ardelean, Andrei Bălărie

Rezumat. Odată cu dezvoltare imobiliară și efectuarea de ample lucrări la infrastructura de transport, apă și canal, Timișoara a avut șansa să recupereze o parte din informația istorică distrusă în sec. XIX-XX, odată cu modernizarea și dezvoltarea urbei. Săpăturile de salvare efectuate cu ocazia acestor lucrări au adus, în premieră, informații atât despre Palanca Mare (una din cele două suburbii externe ale Timișoarei medievale), cât și despre sistemul de construire a fortificației bastionare de sec. XVIII a Timișoarei.

Ca urmare a construirii complexului de clădiri comerciale City Business Center (CBC) din zona Piața „Timișoara 700” precum și a parcării subterane, în partea nordică a complexului CBC au fost dezvelite fundațiile fortificației de sec. XVIII a Timișoarei. Acestea au fost identificate ca fiind contragarda I (zid și contraescarpă). Cu ocazia construirii clădirii

D a complexului CBC, în perioada aprilie-iunie 2011, Muzeul Național al Banatului a efectuat o cercetare arheologică preventivă care a avut ca obiectiv descărcarea de sarcină arheologică a terenului afectat de investiție. În cadrul acestor cercetări au fost dezvelite o parte din latura sudică a contraescarpei (cu șase contraforturi), precum și un scurt segment din escarpa contragardei. La vest de contraescarpă, în imediata apropiere de aceasta, a fost descoperită o fântână amenajată cu scânduri de lemn. În umplutura acesteia au fost descoperite materiale arheologice din perioada otomană (sec. XVII-XVIII).

În cadrul cercetărilor arheologice au fost prelevate mostre de lemn atât din substructura de lemn a fortificației de sec. XVIII, cât și din fântâna de perioadă otomană. Obiectivul acestor prelevări de mostre a fost datarea dendroarheologică a eșantioanelor prelevate din substructura de lemn a contraescarpei și a contraforturilor, respectiv din structura de lemn a fântânii otomane. Au fost obținute 23 de cronologii flotante, dintre care 13 au putut fi interdate cu succes cu cronologia de referință. Probele prelevate din bârnele care au format substructura de lemn a fundației de cărămidă a fortificației, rectangulare în secțiune, au fost date într-o perioadă cuprinsă între 1739 și 1741. Probele prelevate din piloni care au sprijinit bârnele transversale ale substructurii de lemn, de formă circulară în secțiune, au fost date într-o perioadă cuprinsă între 1750 și 1756.

Cea mai bine păstrată probă de lemn prelevată din substructura de lemn a fortificației bastionare de sec. XVIII a format ultimul inel anual în anul 1756. Această dată se constituie într-un argument *post quem*, indicând faptul că lucrările de construcție a contraescarpei contragardei I au fost începute după de 1756.

În cazul fântânii otomane, analiza uneia dintre probele prelevate arată că ultimul inel se datează în anul 1699. Această datare, în asociere cu materialele arheologice descoperite în umplutura fântânii, precum și contextul stratigrafic, indică faptul că fântâna a fost amenajată după anul 1699 și a funcționat în prima jumătate a sec. XVIII. În momentul construirii contraescarpei contragardei I, fântâna nu a mai fost funcțională.

ISTORIE

CONTRIBUȚII LA ISTORIA UNEI AȘEZĂRI DISPĂRUTE: *MEZŐSOMLYÓ/ȘUMIG*

Zoltán Iusztin

Rezumat. Reconstituirea evoluției vechilor așezări dispărute necesită aplicarea unor metode interdisciplinare. Pe de altă parte, se impune o colaborare între disciplinele umaniste și cele naturale. În contextul puținelor mărturii, izvoarele nescrise rămân singurele surse care facilitează reconstituirea istoriei, dar în măsura în care cele două tipuri de surse pot fi utilizate concomitent, completându-se reciproc, imaginea obținută devine mai clară. Dacă pentru unele așezări medievale beneficiem de informații scrise, cele mai multe dintre ele rămân anonime, astfel că doar urmele lor materiale le mai pot aduce în atenția istoriei. Un caz fericit este cel al așezării *Mezősomylyó*, azi dispărută, care este amintită de documentele medievale. În afara acestor surse mai beneficiem de mărturii toponimice și, bineînțeles, de urme materiale. Astfel este posibilă reconstituirea evoluției sale, care trebuie completată prin cercetări arheologice.

IN SEDES JUDICIARIA (II). FEMEI DIN BANATUL MEDIEVAL ÎN FAȚA SCAUNELOR DE JUDECATĂ ALE CURIEI REGALE. PROCESE

Ligia Boldea

Rezumat. Într-o primă parte a cercetării dedicate prezenței femeilor nobile din comitatele medievale bănățene în fața scaunelor de judecată, publicată în anul anterior, am încercat să analizăm o serie de aspecte generale legate de modul în care acestea au interacționat cu mediul judiciar central sau local al regatului maghiar din epoca Angevinilor și cea a lui Sigismund de Luxemburg. Dacă în cercetarea anterioară am abordat chestiuni legate de statutul social-juridic al participantelor la actul de justiție, de calitatea în care s-au înfățișat în sedrii (reclamante sau pârâte), de modul de prezentare sau reprezentare în fața instanțelor de judecată, precum și de costurile bănești presupuse de susținerea acțiunilor judiciare, de această dată intenționăm să analizăm diferitele spețe în care nobilele doamne au fost implicate. Complexitatea problematicilor întâlnite ne-a determinat să abordăm în acest articol acele spețe care, prin gravitatea lor, s-au judecat în instanțele centrale, în fața tribunalelor Curiei regale. Parcurgerea materialului documentar ne-a dezvăluit o latură interesantă, activă și combativă, a existenței feminine, văduvită în rest de o expunere semnificativă în cadrul unei societăți în care primatul masculinității a dominat copios toate segmentele vieții cotidiene. Deși nu avem pretenția unei cercetări exhaustive, cazurile întâlnite, problemele economico-sociale și juridice implicate, modul în care ele și-au căutat sau și-au aflat rezolvarea, ne-au oferit prilejul de a face câțiva pași în plus în universul feminin al epocii, cu rezultate mulțumitoare. Căci parte din șabloanele create în decursul timpului, care au izolat femeia evului mediu în cercul restrâns al familiei, par a nu se suprapune integral asupra realităților acelor timpuri. Cu toate limitele conținutului documentar, circumscris stilionarelor vremii și nevoii de a exprima strict o realitate juridică, micile detalii generate de particularitățile multor spețe ne-au dat posibilitatea de a surprinde o serie de aspecte interesante ale problemelor cu care nobilele doamne s-au confruntat în epocă, ce merită a fi punctate. Împreună, aceste amănunte au conturat, sperăm noi, o imagine mai vivace și mai nuanțată a rolului pe care femeia l-a jucat atât în cadrul familial, cât și în cel social, desigur păstrând proporțiile și nerecurgând la generalizări forțate. Se cuvine a mai adăuga și o altă precizare: în mod aleatoriu, conținutul documentelor variază de la caz la caz, în funcție de tipul de acte păstrate; este motivul pentru care în anumite spețe am putut opera cu informații detaliate, în timp ce în alte cazuri nu am avut la îndemână decât date sumare asupra unor acțiuni judiciare.

VICEBANUL, JUDELE NOBILILOR ȘI „TRĂDĂTORUL” (BIOGRAFIILE FAMILIILOR OSZLÁRI ȘI PORAZFALVI)

Elek Szaszko

Rezumat. Lucrarea de față prezintă biografiile a două familii nobiliare de importanță locală, care și-au dus existența în regiunea medievală *Temesköz* (Între Timișuri): Oszlári (numiți și Pelbárthida) și Porazfalvi. Pe lângă elementele tradiționale privind istoria familială - de exemplu reconstrucția arborilor genealogici și averea domeniială - am fost destul de norocoși să extindem investigația la un nivel socio-istoric. Carierele (ex: funcțiile ocupate, serviciile de familiaritate) și modelele de căsătorie ale celor patru membri mai de seamă ai celor două familii - Laurențiu și Paul de Oszlár, Marcu și Nicolae de Porazfalva - exemplifică

diferitele orizonturi ale așa-numitei nobilimi mijlocii, căreia cele două familii îi aparțineau. Cu toate acestea, având în vedere aspectul politic al biografiei familiei Oszlári, pot fi adăugate detalii suplimentare istoriei evenimentelor petrecute în regiune în anul 1403.

URMĂRILE VICTORIEI: UN EPISOD DIN DIPLOMAȚIA LUI ȘTEFAN CEL MARE DUPĂ BĂTĂLIA DE LA VASLUI (10 IANUARIE 1475)

Ovidiu Cristea

Rezumat. Scrisoarea adresată de Ștefan cel Mare principilor creștini după bătălia de la Vaslui este un document bine-cunoscut istoricilor. Cu toate acestea, implicațiile diplomatice ale acestui text, al cărui scop îl constituia o cerere de ajutor adresată capetelor încoronate ale creștinătății, sunt multiple. Analiza documentului arată că domnul Moldovei a fost conștient că vestea victoriei asupra oștilor otomane va avea de înfruntat spinoasa problemă a credibilității, Ștefan fiind la momentul respectiv cvasi-necunoscut curților occidentale. Din acest motiv domnul Moldovei a făcut apel la mesageri „credibili” în ochii occidentalilor (venețianul Paolo Ognibene, respectiv maghiarul Nicolae Ujlaki) și a inclus în scrisoare o serie de detalii menite să dovedească veridicitatea informațiilor transmise. În paralel cu eforturile depuse pentru domolirea furiei sultanului, respectiv pentru strângerea raporturilor cu regele Ungariei, Mathias Corvin, scrisoarea adresată creștinătății conturează portretul unui principe abil capabil să exploateze în plan diplomatic succesul militar obținut.

VIGESIMA AGNORUM ET DECIMA PORCORUM. VENITURILE REALIZATE DIN PĂSTORIT ÎN SATELE VALAHE DIN POLONIA ÎN SECOLELE XV-XVI

Grzegorz Jawor

Rezumat. Scopul acestui articol constă în analiza obligațiilor pastorale ale populației din așezările fondate pe baza legii valahice, care a trăit în Polonia în secolele al XV-lea și al XVI-lea. Pe baza unei cercetări cuprinzătoare, întreprinsă atât la nivelul surselor publicate cât și al celor manuscrise, s-au identificat informații care să răspundă câtorva întrebări esențiale privind această problematică. Ca atare, va fi abordată problema apariției veniturilor în natură, astfel analizate. Modalitatea de colectare a acestor venituri era deja practică în Polonia sau a fost adusă aici de imigranții valahi care au venit din zone ale Moldovei și Transilvaniei? Va fi, de asemenea, important să încercăm o sistematizare a lor pentru a defini obligațiile individuale în beneficiul stăpînitorilor de sate, precum și de a prezenta câteva aspecte logistice privind colectarea lor. În acest context, am fi tentați să descriem unele dintre aceste obligații, caracteristice satelor valahe, îndeplinite de populația respectivă, și să ne referim la ele ca fiind obligații de natură fiscală. Merită, de asemenea, să încercăm să identificăm motivele care au făcut ca astfel de forme, care erau deja arhaice în Polonia secolului al XVI-lea, să dureze și să înregistreze doar transformări limitate, datorate presiunii economiei de tip bani-bunuri.

DOCUMENTE PRIVIND COMERȚUL CARANSEBEȘULUI ÎN SECOLUL AL XVI-LEA

Adrian Magina

Rezumat. Caransebeșul, prin poziția sa geografică, a fost o placă turnantă între teritoriile transilvănene și cele balcanice. Situat pe culoarul Timișului, pe una din rutele comerciale relativ importante, orașul a devenit principalul centru administrativ și economic al Banatului în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, după ce partea de câmpie a provinciei a fost ocupată de otomani. Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale păstrează o serie de documente ce reflectă rolul comercial al Caransebeșului cu lumea balcanică, statutul negustorilor greci și implicarea lor în negoțul cu Transilvania. Deși sunt cunoscute de circa 50 de ani, fiind folosite într-un studiu asupra comerțului caransebeșean publicat în anul 1971, actele nu au fost editate până în prezent. Prin publicarea integrală a documentelor, am încercat punerea lor în valoare cât și reactualizarea unui subiect mai puțin abordat în istoriografia bănățeană a ultimelor decenii.

CIRCUMSTANȚELE FORMĂRII PRINCIPATULUI TRANSILVANIEI ȘI A CURȚII PRINCIARE. PRIMUL DECENIU DE EVOLUȚIE (1541-1551)

Anton Dörner

Rezumat. Formarea principatului Transilvaniei a fost subiectul unor generații întregi de istorici, în schimb, geneza și evoluția Curții princiare din perioada secolului XVI nu a stârnit vreun interes deosebit. Probabil un motiv important al acestei omisiuni poate fi găsit în distrugerea materialelor arhivistice ale Curții din Alba Iulia odată cu cucerirea țării de către habsburgii de la sfârșitul veacului al XVII-lea. Reconstruirea acestei etape poate fi făcută azi doar din alte surse documentare, cronici sau scrieri cu caracter memorialistic ale personalităților care au activat în anturajul principelui. Dacă construcția structurii instituționale a principatului a fost un proces mai dificil, care s-a derulat pe parcursul mai multor ani, Curtea princiară a acestui interval de timp este una constituită deja, o reminiscență a celei din Buda, formată din curteni de etnie poloneză, italiană sau maghiară, de origine ungară. Nobilimea transilvăneană pătrundea deosebit de greu în mediul privat al văduvei regine Isabella și a fiului ei.

FAMILIA TIVADAR DE CARANSEBEȘ ÎN SECOLELE XVI–XVII

Dragoș Lucian Țigău

Rezumat. Familia Tivadar de Caransebeș este atestată documentar de la începutul secolului al XVI-lea. Mărturiile păstrate permit reconstituirea aspectelor esențiale din viața acestei familii: onomastica, succesiunea generațiilor, înrudirea cu alte familii, averea, funcțiile îndeplinite, nivelul de cultură și mentalitățile. Familia a trăit și s-a integrat într-un mediu preponderent românesc.

Până în anul 1700, sunt atestate 23 persoane (din care trei femei) grupate în șapte-opt generații. Viața acestora este inegal luminată documentar, astfel că numai pentru 16 persoane se poate dovedi cel puțin o legătură de rudenie între ele.

Patrimoniul imobiliar era constituit din posesii, parcele, case și vii situate în comitatele Severin și Timiș, în orașul Caransebeș și în vecinătatea acestuia. Posesiile timișene au fost ocupate de otomani în 1552 și recuperate efemer în campania anilor 1595–1596. Cucerirea otomană din 1658 a deposedat familia de toate proprietățile sale bănațene. Disputele patrimoniale au fost numeroase, remarcându-se conflictul îndelungat al nobilului Grigore Tivadar cu familia Fiat de Armeniș pentru posesia Brebu.

Ascensiunea socială este ilustrată prin accesul membrilor familiei în demnități la nivelul districtului Caransebeș (castelan) și al comitatului Severin (comite, vicecomite sau asesor). Șirul mărturiilor referitoare la prezența familiei Tivadar în Banat se încheie la 1700.

NUPTIALIA FESTA AGEANTUR: INVITAȚIA DE NUNTĂ, SURSĂ PRIMARĂ PENTRU ISTORIA SOCIALĂ A TRANSILVANIEI PRINCIARE

Livia Magina

Rezumat. Între riturile de trecere, nunta este un eveniment care are loc în mod conștient. În Principatul Transilvaniei, nunta continuă să fie un eveniment aranjat astfel încât viitorii parteneri sunt parte a unui mecanism social și financiar. Cu toate acestea, nunta a fost un motiv de bucurie și evenimentul era anunțat și celebrat public în funcție de statutul social. Atât în cazul nunților cât și al cununiilor, oaspeții erau anunțați prin invitații. Ca document privat, scris în scop privat, invitația de nuntă poate fi o sursă referitoare la istorie în general și la căsătorie în special. Analiza unui eșantion de peste 100 de invitații de nuntă oferă o posibilitate singulară de a pune în lumină noi informații privind viața privată.

EVOLUȚIA FUNCȚIEI DE CĂPITAN GENERAL ÎN TRANSILVANIA LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVI-LEA ȘI ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVII-LEA

Florin Nicolae Ardelean

Rezumat. La finele secolului al XVI-lea și pe durata primei jumătăți a secolului al XVII-lea, funcția de căpitan (comandant) general și-a menținut poziția în vârful ierarhiei militare din Transilvania. Era considerată încă o funcție militară temporară, rezervată nobililor de încredere, în timpul majorității campaniilor militare. Cu toate acestea, noul context politic și militar a determinat câteva schimbări în statutul acestei poziții de comandă în cadrul ierarhiei armatei transilvănene.

Surse istorice din această perioadă ne oferă noi informații privind atribuțiile acesteia. Scutirea de obligațiile militare, organizarea internă a armatei, elaborarea și punerea în act a regulamentelor militare au fost câteva dintre responsabilitățile comandanților generali în această perioadă. Așa cum am menționat, funcția de căpitan general era considerată o poziție militară temporară, dar în timpul domniei lui Gheorghe Rákóczi I, Sigismund Kornis a ocupat această poziție de mai multe ori, timp îndelungat. Numirea a doi căpitani generali s-a făcut într-un caz special (Székely și Csáky în timpul bătăliilor de la Gurăslău, Kornis și

Bornemisza, în 1642 și 1644). Autoritatea căpitanului general sporea simțitor pe durata crizelor politice (așa cum a fost cazul lui Csáky, Gyulaffi și Sigismund Rákóczi).

Carierele celor opt căpitani generali analizate în acest articol prezintă multe similitudini. Șapte căpitani au fost reprezentanți ai nobilimii, în timp ce unul dintre ei, Moise Székely, provenea din scaunele secuiești. Toți cei șapte căpitani nobili erau originari din afara fostului voievodat al Transilvaniei (Csáky - Bihor, Gyulaffi - Transdanubia, Sigismund Rákóczi – Borsod, Sennyey – Vas, Zólyomi – Bihor, Kornis – Abauj, Bornemisza – Bihor). Confesiunea nu a fost un obstacol pentru urmarea unei cariere militare. În cele mai multe cazuri (șase din opt), funcția de căpitan general a constituit punctul culminant al carierei acestora. Doar Székely și Rákóczi au fost aleși principii ai Transilvaniei. Înainte de a ocupa cea mai înaltă poziție în ierarhia militară, cei mai mulți dintre aceștia au ocupat pozițiile de căpitani de cetate sau comiți (*comes*).

REFORMAREA ADMINISTRAȚIEI HABSBURGICE DE LA TIMIȘOARA ȘI IMPLICAREA COMISARULUI IGNATZ KEMPF DE ANGRET ÎN MANAGEMENTUL PERSONALULUI DIN BANAT (1751-1754).

Vasile-Ionuț Roma

Rezumat. Studiul de față este un rezultat al proiectului FWF, demarat în 2015 la Universitatea *Karl-Franzens* din Graz de o chipă de cercetare, din care face parte și autorul acestei lucrări. Proiectul de cercetare este coordonat de către domnul prof. univ. dr. hc. Harald Heppner.

Valorificând fișe sistemale, statute, referate, scrisori, note, decrete, contracte, registre etc. din arhivele de stat de la Viena, Budapesta și Timișoara, dar și schematisme, foi matricole și articole din presa vremii, lucrarea oferă o imagine asupra managementului personalului, de la inițierea reformei de demilitarizare a consiliului administrației habsburgice din Timișoara (septembrie 1751), până la finalul misiunii lui Ignaz Kempf de Angret în Banat (mai 1754).

După introducerea contextului formării profesionale a lui Ignaz Kempf de Angret, lucrarea se focalizează asupra schimbărilor survenite în consiliul administrației, arătând contextul numirii lui Kempf și a comisiei sale. Sarcinile lui Kempf au fost: verificarea funcționarilor și repartizarea posturilor, preluarea prezidiului de la președintele administrației, Franz Anton Leopold Ponz de Engelshofen și delegarea acestuia primului consilier Peuger, pregătirea sosirii unui președinte civil, Francesco de Paula Ramond de Villana-Perlas și Rialpo, întâmpinarea și instalarea acestuia, reducerea efectivelor miliției țării și organizarea posturilor la granițe, stabilirea unor reguli de subvenție și de repartizarea de locuințe pentru funcționari.

O ÎNCERCARE DE COMERȚ A „COMPANIEI CEZARO-CRĂIEȘTI PRIVILEGIATE DE COMERȚ DE LA TIMIȘOARA ȘI TRIEST” ÎN TRANSILVANIA (1767-1768)

Costin Feneșan

Rezumat. Odată cu trecerea Bantului sub stăpânire habsburgică (1716) și organizarea acestuia ca domeniu nemijlocit al Coroanei și Camerei imperiale, evoluția dezvoltării economice și comerciale a noii provincii imperiale a stat sub semnul preceptelor mercantilismului promovat ca politică de stat. Asigurarea unei balanțe comerciale active și a

unei politici monetare protecționiste s-au aflat printre obiectivele principale ale economiștilor de la Viena. În cadrul acestei orientări, Banatul imperial urma să devină, pe de o parte, un furnizor important de produse naturale (mai cu seamă vite, grâne, miere, ceară, piei, tutun) destinate exportului și piață de desfacere pentru produsele manufacturiere din țările ereditare, pe de altă parte, un spațiu de tranzit pentru produsele din monarhie spre Imperiul Otoman, respectiv spre porturile de la Marea Adriatică (așa-numitul Litoral austriac). În acest context, la Timișoara s-au constituit – de cele mai multe ori cu susținerea statului – mai multe companii de comerț: *Societatea pentru comerțul cu vite/ Societatea prediilor* (1720), *Societatea germană de comerț* (1723) și *Compania de comerț rasciană/ grecească* (1725). Războiul austro-turc din 1737-1739 a dus la dispariția acestor companii, doar *Compania de comerț rasciană/ grecească* reluându-și activitatea în 1744.

Urmările financiare grave ale Războiului de șapte ani au determinat autoritățile de la Viena să caute și pentru Banatul imperial – ale cărui venituri fuseseră cedate pe zece ani Băncii orășenești din capitala monarhiei drept garanție pentru un împrumut de zece milioane de florini - o cale de ieșire din impas prin revigorarea activității comerciale. În acest scop la Timișoara a fost înființată, în 1759, *Societatea privilegiată din Timișoara*, cu larga participare a statului și a unor funcționari de rang înalt de la Timișoara și Viena. Cu toate acestea, datorită incompetenței celor aflați la conducere, societatea timișoreană a ajuns curând într-o situație financiară precară. A fost salvată de la faliment doar prin intervenția unor specialiști trimiși de la Viena (1763-1766). În 1765, Joseph Sauvaigne, implicat de mai multă vreme în comerțul cu porturile Triest și Fiume de la Marea Adriatică, a înființat la Timișoara *Compania de comerț Triest*. Pentru a-l neutraliza pe acest concurent serios al *Societății privilegiate de comerț* din Timișoara, Consiliul Aulic de Comerț și Administrația Banatului imperial au determinat în martie 1766 unirea celor două companii, formându-se astfel *Compania cezaro-crăiască privilegiată de comerț de la Timișoara și Triest*. Cu toate acestea, noua companie de comerț nu a evoluat așa cum se spera, mai ales în urma intervențiilor în afaceri ale unor consilieri nepricepuți ai Administrației Banatului (în speță Georg Michael von Brandenburg). Drept urmare, în 1768 Joseph Sauvaigne a înființat, tot la Timișoara, - de această dată fără susținerea financiară a statului – *Noua companie bănățeană de comerț*. Obiectivul nemărturisit al acesteia era preluarea comerțului bănățean cu Litoralul adriatic și, în perspectivă, controlarea tuturor operațiunilor comerciale ale provinciei imperiale. Abia această nouă companie a reușit să se impună pe piață, începând să fie susținută de stat mai ales după ce *Compania Triest-Timișoara* și-a încetat activitatea (1775). A fost dizolvată, la rândul ei, după încorporarea Banatului imperial în Ungaria (1778).

Întemeiat exclusiv pe documentele de la Arhivele Naționale Sibiu, studiul reconstituie încercarea *Companiei privilegiate Timișoara-Triest* de a deschide la Sibiu un depozit de mărfuri (1767-1768). Operațiunea s-a datorat lui Joseph Sauvaigne, pe atunci administrator al *Companiei de comerț Triest* din cadrul companiei unite de comerț (1766) de la Timișoara. Începând cu luna ianuarie 1767, Sauvaigne a dus o corespondență intensă cu Guberniul Transilvaniei și cu guvernatorul Hadik, care răspundea în această calitate și de comerțul provinciei. Acesta s-a străduit în repetate rânduri să convingă *Compania de comerț din Sibiu*, care era subordonată Magistratului orășenesc, să fie de acord cu deschiderea unui depozit de mărfuri al lui Sauvaigne, acesta urmând să aducă acolo și să vândă en gros mai ales zahăr și deopotrivă alte mărfuri provenind de la Triest și de pe Litoralul adriatic. Nu e mai puțin adevărat că Georg Michael von Brandenburg, consilierul Administrației Banatului, interesat în cea mai mare măsură la compania unită de comerț din Timișoara, a încercat să torpileze proiectul lui Sauvaigne. Până la urmă, în a doua jumătate a lunii aprilie 1767 a fost încheiat precontractul referitor la deschiderea depozitului de mărfuri, în pofida neîncrederii și ezitărilor permanente ale companiei sibiene de comerț. În toamna anului 1767, la ordinul împărătesei Maria Tereza, contractul a trebuit modificat, pentru a fi evitată posibilitatea de

constituire a unei poziții de monopol pe seama companiei timișorene. În lipsa altor documente, nu se știe care a fost evoluția ulterioară a acesteia pe piața Sibiului și a Transilvaniei.

EVOLUȚIA DEMOGRAFICĂ DIN COMITATUL SATU MARE LA FINALUL SECOLULUI AL XVIII-LEA

Paula Virag

Rezumat. În 1784 sistemul de desfășurare a recensământului s-a modificat complet. Schimbările s-au realizat în conformitate cu reformele lui Iosif al II-lea. Pentru prima dată în istoria Ungariei, populația nobiliară a fost și ea recenzată, motiv pentru care acesta a fost considerat primul recensământ „modern” al populației. Nu doar categoriile sociale care făceau obiectul recensământului s-au modificat, ci și întreaga metodă de lucru din timpul recenzării a fost schimbată în totalitate. Autoritățile civile au recenzat populația civilă în paralel cu cea militară, pe așezări și din fiecare gospodărie. În cursul înregistrării, fiecare gospodărie a avut un tabel propriu care conținea date despre membrii ei: numele, vârsta (numai în cazul persoanelor de sex masculin), calificarea (poziția în gospodărie, statutul socio-profesional, statura și alte caracteristici fizice în cazul bărbaților etc.). În același timp, recenzorul trebuia să clasifice persoanele pe categoriile stabilite în funcție de sex, statutul marital, câteva categorii socio-profesionale, indicând poziția lor în gospodărie, dar și plecarea permanentă a unor membri ai acesteia. Pentru femei era notat doar statutul lor marital, iar prezența străinilor trebuia, de asemenea, notată. Există un formular special, însă mult mai simplu, pentru gospodăriile care aparțineau populației cu religie israelită.

Pentru comitatul Satu Mare, recensământul populației din 1784-1787 a numărat distribuția locuitorilor în cele patru regiuni ale comitatului, în așezările urbane sau în cele rurale. De asemenea, s-a urmărit numărul bărbaților, al femeilor și al copiilor, religia, ocupațiile etc. Datele adunate în 1784-1787 dovedesc o creștere a numărului populației din această regiune față de numărătoarea precedentă. Acest lucru este o consecință a îmbunătățirii nivelului de viață, trecerea peste calamitățile naturale, peste conflictele militare, dar și a colonizării organizată de către nobilii locali în prima parte a secolului al XVIII-lea.

EFORTURI DE ÎMBUNĂTĂȚIRE A TRANSPORTULUI DE SARE PE USCAT ÎNTRE TRANSILVANIA ȘI BUCOVINA ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA

Dorin-Ioan Rus

Rezumat. În Transilvania și Bucovina, secolul al XVIII-lea a fost martorul extinderii și îmbunătățirii rețelei rutiere pentru un transport mai eficient al mărfurilor. Construirea de drumuri de o calitate mai bună, conform tehnicilor moderne, a generat însă o serie de probleme tehnice, financiare și logistice. După preluarea administrației provinciilor menționate mai sus, funcționarii Habsburgi au îmbunătățit condițiile pentru construcția drumurilor planificate și au căutat soluții tehnice pentru dezvoltarea transportului pe uscat. Ca rezultat, au fost construite noi drumuri comerciale și consolidate cele vechi. Rolul transportului pe uscat a crescut în paralel cu creșterea economică.

Construcția șoselei de sare între Transilvania și Bucovina a fost rezultatul politicilor imperiale mercantile care a vizat câștigurile materiale obținute din extracția și comercializarea materiilor prime. Comerțul cu sare însă nu a vizat doar creșterea veniturilor trezoreriei imperiale, ci și satisfacerea nevoilor consumatorilor, în special datorită faptului că sarea a fost folosită pentru conservarea rezervelor alimentare. Astfel, construirea acestui drum a fost susținută de imperativele economice. În anumite sectoare, a fost remodelat și peisajul, deoarece suprafețele mari au fost defrișate, ceea ce a dus la crearea de noi pășuni. În plus, a creat locuri de muncă suplimentare pentru soldații regimentului 2 de graniță care, transportând sare în Bucovina, a avut posibilitatea de a-și completa câștigurile în perioade de criză. Deoarece lucrările de construcție au fost răspândite în două provincii, au existat probleme de comunicare între autorități, atât civile, cât și militare.

GEOGRAFIILE SIMBOLICE, IMAGINILE CENTRULUI, PRINCIPELUI ȘI EROULUI SALVATOR ÎN CÂNTECUL EPIC TRADIȚIONAL ROMÂNESC

Mihaela Grancea

Rezumat. Studiul de față nu are pretenția exhaustivității, el încearcă să surprindă câteva particularități ale imaginilor Principelui din Principatele Dunărene, dar și ale geografiilor simbolice specifice imaginarului popular premodern prezent în cântecul epic tradițional românesc. În acest demers, prudența este obligatorie, ea fiind dictată atât de finalitatea investigației mele, și anume realizarea schiței *imagologice*, precum și de genul textului folcloric studiat, de absența conexiunii dintre imaginea elaborată, apoi răspândită în mediul oficial și reprezentarea Principelui în imaginarul lumii rurale. Lipsa acestei conexiuni dintre nivelul popular și cel oficial în imaginarul politic de lungă durată este un fenomen aparent paradoxal. În lumea evului mediu românesc, cărțile populare, frescele bisericilor și mănăstirilor ortodoxe, respectarea obiceiurilor tradiționale laice și religioase erau elemente care în mod firesc ar fi trebuit să apropie, la nivelul afectelor, cei doi poli ai societății românești. Însă, contextul istoric deosebit de complex în secolul al XVIII-lea românesc și structura socială, habitudinile culturale puternic diferențiate vor crea o serie de factori de alienare și disociere între elita social-politică și masele anonime. Această lipsă de comunicare, tragică în esența ei, se manifestă și în structurile imaginarului social.

Ne explicăm astfel de ce în cântecul epic tradițional, domnul/principele este un personaj secundar. În schimb, eroul de extracție populară și Țarigradul (Istanbulul), ca centru al Autorității, domină imageria baladei românești.

CONSIDERAȚII PRIVIND IMPLICAREA ÎN REALIZAREA MARI UNIRI A STUDENTILOR TEOLOGI ROMÂNI DIN BANAT CARE AU STUDIAT LA CERNĂUȚI ÎN PERIOADA 1875-1918

Răzvan Mihai Neagu

Rezumat. Scopul studiului de față este să prezinte contribuția la Marea Unire a studenților teologi români din Banat care au studiat la Cernăuți în perioada 1875–1918. Cadrul cronologic al studiului se fixează între 1875 și 1918. Au fost aleși acești ani întrucât marchează evenimente capitale: fondarea Universității din Cernăuți și realizarea Marii Uniri.

Matricolele universitare din această perioadă înregistrează 32 de studenți români proveniți din Banat, care au ales să studieze teologia la Cernăuți. Cei mai mulți dintre ei au devenit autentice spirite patriotice, servind ca dascăli sau preoți comunitățile cărora le aparțineau. Informațiile noastre arată că 20 din cei 32 au contribuit, la nivel local sau regional, la realizarea Marii Uniri. Spre finalul anului 1918, au devenit participanți activi în bătălia pentru unire. La 1 Decembrie 1918 câțiva dintre ei (11) au participat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, care a proclamat unirea Transilvaniei cu România. După opinia noastră, cele mai importante contribuții le-au adus Avram Imbroane și George Popovici, protopopul Lugojului.

SENTIMENT NAȚIONAL ȘI PRAGMATISM POLITIC. DEPUTATUL PARLAMENTAR CONSTANTIN BURDIA ȘI „AFACEREA *POPORUL ROMÂN*”

Ovidiu Emil Iudean

Rezumat. Criza guvernamentală de la Budapesta din primul deceniu al secolului al XIX-lea a influențat semnificativ viața politică a românilor din Ungaria Dualistă. Adoptarea activismului de către Partidul Național Român a determinat o serie de confruntări electorale între oameni politici români cu opțiuni diferite. Aderenții colaborării cu autoritățile centrale maghiare și cei ai PNR și-au disputat rolul de reprezentanți politico-parlamentari ai românilor din Transleithania. Partitura pe care presa românească a jucat-o, prin poziționarea sa, a fost una esențială. Studiul își propune prezentarea unui episod din această confruntare politică, având în centru una dintre principalele gazete românești ale vremii, *Poporul Român*.

PERSPECTIVE ASUPRA TEXTELOR MEMORIALISTICE ALE PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL ÎN BANAT

Ionela-Felicia Moscovici

Rezumat. Amintirile, memoriile despre război și jurnalele de front au devenit în ultimul timp surse valoroase în studierea istoriei Primului Război Mondial în Banat, care s-a confruntat până acum cu numeroase lacune documentare. Reconstituirea memoriei individuale bănățene, ca parte a memoriei colective, este posibilă datorită inițiativei și demersului regretaților istorici Valeriu Leu și Nicolae Bocșan, continuate de Mihaela Bedecan, de publicarea a unui bogat corpus de texte memorialistice dedicate Marelui Război.

Pot fi astfel detectate mecanismele de transmisie a memoriei conflictului, poate fi studiat profilul autorilor și zestrea socio-culturală și națională sau regională a acestora, sunt măsurate implicațiile politice și este analizată marca timpului istoric de rememorare și comemorare. Complexitatea (re)constituirii sau a (re)construirii memoriei războiului mondial este o provocare pentru istoric, întrucât traversează mai multe domenii, într-un spirit transdisciplinar: istoria culturală, antropologia istorică, istoria orală, istoria memoriei, făcându-se apel și la psihologie.

JURNALELE DE RĂZBOI ALE BĂNĂȚEANULUI BANEU SVETOZAR, PARTICIPANT LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Mihaela Elena Stana, Carina-Ana Babeu

Rezumat. Prin intermediul memorialisticii se oferă cunoașterea laturii umane și sensibile a evenimentelor petrecute în spațiul bănățean în Primul Război Mondial. Prin scrisori, jurnale, interviuri, amintiri directe sau indirecte sunt surprinse aspecte legate de momentul plecării pe front, traseul parcurs, participarea la lupte, prăpădul războiului, hrana puțină, condițiile din spitale, teama de moarte, dorul de casă, dorința de pace.

Baneu Svetozar este un model de adaptabilitate la condițiile vitrege de pe front și din perioada prizonieratului. Războiul, prizonieratul, destrămarea Austro-Ungariei, decesul lui Frantz Iosif au determinat conștientizarea realității etnice, transformare resimțită și în cazul lui Baneu Svetozar, prin prezența sa în Corpul Voluntarilor Români, cu gradul de locotenent și funcția de casier al Regimentului nr. 1 Horia.

Mărturiile lui Baneu Svetozar, ca și ale altor participanți direcți sau indirecti, completează imaginea tabloului lumii bănățene în Primul Război Mondial, căci indiferent de nivelul social sau cultural al autorilor, mărturiile se completează reciproc și dau o notă de autenticitate evenimentelor.

ACȚIUNI DIPLOMATICE DE PROMOVARE A CAUZEI AROMÂNE LA PARIS LA SFÂRȘITUL PRIMEI CONFLAGAȚII MONDIALE

Emanuil Ineoan

Rezumat. Implicarea României în problema aromanilor a reprezentat un fapt inedit în politica externă a acesteia. Dacă în Transilvania și Bucovina, oficialii de la București s-au implicat în susținerea unui naționalism cultural care s-a dezvoltat în diferite forme și la intensități diferite, în ceea ce-i privea pe românii sud-dunăreni, sprijinul urma să fie oferit unor comunități cu care România nu avea legături geografice directe. Sprijinul a stârnit reacția de surprindere și suspiciune din partea Marilor Puteri și a produs o imensă anxietate în statele învecinate, în mod special în Grecia, Serbia și Bulgaria – state care nu au înțeles rațiunile aflate în spatele acțiunilor României.

Războaiele balcanice au pus capăt impulsului de organizare apărut în comunitățile aromanilor ca urmare a legislației otomane promulgate cu ceva timp în urmă, care le oferea posibilitatea reprezentării proporționale în structurile administrației centrale și locale. Agravarea situației în regiune determină România să adopte o nouă strategie privitoare la problema aromână: sprijin pentru încorporarea acestor comunități în noul stat apărut în peisajul geopolitic din Balcani, Albania. Continuitatea geografică dintre regiunile locuite majoritar de aromâni și granițele prezumtive ale viitorului stat Albania au convins diplomația românească asupra faptului că aceasta era soluția cea mai bună pentru firav delimitata comunitate aromână. Dar primul Război Mondial și situația geopolitică dificilă pe care acesta a generat-o a dus la un formidabil regres al acestor comunități etnice. În cadrul noilor lor state naționale, ele nu au mai putut găsi suportul pe care un imperiu multinațional și multiconfesional fusese doritor să îl ofere la cumpăna secolului al XX-lea.

CINEMATOGRAFE DIN JUDEȚUL CARAȘ ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Minodora Damian

Rezumat. Efectele descoperirilor tehnologice în domeniul opticii, aprofundate de frații Lumière, în fapt inventatorii tehnologiei cinematografice, i-au oferit publicului oportunitatea de se delecta prin redarea unei dimensiuni imagistice a realității. Astfel, în orarul recreativ monden al perioadei interbelice se întrezăreau noi căi de abordare în exploatarea timpului liber.

De asemenea, prin prisma unei emulații ascendente manifestate atunci pentru acest nou mod de entertainment, coroborată cu un puternic impact socio-economic generat de fenomenul proiecției fotografice animate asupra civilizației bănățene din acea perioadă, propunem o incursiune istorică în acest domeniu, prin cercetarea analitică a datelor relative la sfera cinematografelor bănățene.

Izvoarele primare se identifică, în cele mai multe cazuri, în datele documentare extrase din fondurile arhivistice ale Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Caraș-Severin, regăsite în rapoarte, procese verbale și corespondențe.

Începuturile cinematografiei în spațiul românesc se întrevăd încă de la începutul secolului XX, mai concret în 1906-1907, când se evidențiază în cadrul circuitului Sidoli din Iași prima sală de cinematograful din România, în care se puteau face proiecții cu caracter permanent și unde au rulat primele filme românești, cu toate că în Transilvania prima sală de cinematograful era datată încă din 1901.

Prin focusarea analizei înspre arealul cinematografic cărășan în perioada interbelică, regăsim prezența sălilor de cinema atât în mai toate zonele urbane, cât și în spațiul rural.

Alternative de divertisment cinematografic s-au regăsit în Oravița, reședința județului Caraș, identificate prin cinematograful *Modern*, închiriat de Eugen Mătășăreanu în 1926.

Industrializarea anumitor zone cu puternic potențial economic impune o creștere a indicilor demografici. Valul de resurse umane ce a conștientizat spre așezările metalurgice, precum Reșița sau Bocșa, sau spre cele miniere, precum Anina, a sporit necesitatea unor alternative de petrecere a timpului liber.

De remarcat sunt cinematografele din Anina, U.D.R și *Zahalka*, a căror capacitate oscila între 800 și 1000 de spectatori. De asemenea, mai amintim cinematografele *Astra* din Oravița, *Oltenia* din Reșița și *Apollo* din Bocșa Montană, a căror capacitate putea fi mărită vara, atunci când reprezentațiile cinematografice se derulau în aer liber.

Rolul cinematografelor în sfera de culturalizare și formare educativă a maselor s-a concretizat în special în rândul populației juvenile, ce adopta ca modele de conduită valențele comportamentale ale vedetelor marelui ecran.

ASPECTE PRIVIND DEZVOLTAREA MEȘTEȘUGURILOR ÎN JUDEȚUL CARAȘ (1944-1948)

Eusebiu Narai

Rezumat. În domeniul meșteșugurilor, strâns legate de dezvoltarea industriei, au fost semnalate probleme similare: lipsa materiilor prime; dificultățile înregistrate în dobândirea personalității juridice; fiscalitatea excesivă; uzura utilajului folosit; numărul redus de salariați; preocupările factorilor de decizie, centrali și locali, care s-au dovedit rupte de realitate; extinderea fenomenului de clandestinism, determinat de greutatea inerentă activității

meseriașilor; salarizarea insuficientă; implicarea factorului politic în activitate; obținerea – cu mari eforturi – a creditelor absolut necesare; nivelul scăzut al calificării profesionale, etc.

Sindicatul ce reprezentau interesele meseriașilor din județul Caraș s-au implicat în rezolvarea problemelor stringente cu care se confruntau atelierele meșteșugărești din zonă: materiile prime insuficiente; sistemul de impozitare, uneori inechitabil; uzura utilajului folosit, numărul redus de salariați; calificarea profesională necorespunzătoare, în unele cazuri ș.a.m.d. Totuși, sindicatele nu s-au limitat la încercările de soluționare a problemelor de ordin material, participând — în mod activ — la numeroase acțiuni cu caracter social-cultural.

Tendința de înregimentare a acestei categorii profesionale, cu o pondere numerică semnificativă în mediul urban, a reprezentat, de altfel, una din direcțiile principale de acțiune ale cabinetului Groza și, implicit, ale Partidului Comunist Român în perioada studiată.

Aprovizionarea meseriașilor cu materii prime și obținerea de credite în vederea desfășurării activității lor în condiții optime au stat permanent în atenția organismelor centrale și locale de reprezentare a intereselor meseriașilor. De multe ori, măsurile anunțate au rămas simple promisiuni, fiind afectată viața unui important segment al populației.

Combaterea fenomenului „muncii la negru” și perfecționarea calificării profesionale s-au numărat printre preocupările fundamentale ale autorităților centrale și locale, soluționarea favorabilă a acestor probleme determinând optimizarea activității meseriașilor. Meseriașii clandestini erau supravegheați îndeaproape și de reprezentanții sindicatelor de profil, iar predarea cotelor obligatorii de materiale către organele statului a devenit o condiție indispensabilă pentru desigilarea unor ateliere meșteșugărești închise la începutul anului 1948, sub diferite pretexte.

Programul de lucru, salarizarea, dreptul la zile libere și concedii, precum și stabilirea vârstei de pensionare au fost alte probleme care afectau – deopotrivă – pe meșteșugari și ucenici, de soluționarea lor depinzând menținerea atelierelor meșteșugărești tradiționale în anumite zone ale țării, inclusiv Banat.

Anul 1947 a fost marcat de multiple încercări privind degrevarea meseriașilor de plata unor taxe și impozite datorate statului, considerate inutile și chiar dăunătoare bunului mers al afacerilor, în luna iunie 1947 ministerul de resort elaborând noi dispoziții privind sistemul de impozitare al meseriașilor, în primul rând lăcătușii, tâmplarii și croitorii.

În cursul anului 1948 au fost aduse ample modificări sistemului de impozitare, care afectau – în egală măsură – toate categoriile de salariați de pe cuprinsul țării. Cele mai importante schimbări în această privință au fost: eşalonarea plății impozitelor pentru comercianții și meseriașii cu venituri impuse până la 500.000 lei, desființarea impozitului global, revizuirea impunerilor până la 500.000 lei și renunțarea la obligația de a ține registre comerciale pentru persoanele fizice cu un venit anual de maximum 300.000 lei. Clemența organelor fiscale era determinată și de posibilitățile reduse de plată ale meseriașilor, din lipsă de capital și de comenzi.

Acordarea de drepturi bănești și materiale meseriașilor și ucenicilor acestora s-a aflat permanent în atenția autorităților centrale și locale, fiind o măsură menită să suplinească veniturile provenite din salarii, de multe ori insuficiente pentru asigurarea unui trai decent.

CÂTEVA CAZURI DE „ABATERI DE LA MORALA PROLETARĂ” ALE MEMBRILOR PMR DIN BANAT, LA ÎNCEPUTURILE REGIMULUI COMUNIST (1948-1950)

Felician Velimirovici

Rezumat. În cadrul primei secțiuni a studiului de față, propun o interpretare a conceptului central al ideologiei comuniste în secolul al XX-lea, și anume, morala proletară, așa cum o astfel de noțiune poate fi înțeleasă prin studiul operelor marxist-leniniste clasice. Analiza se concentrează asupra principalelor diferențe dintre acest nou tip de cod moral și sistemul moral vechi, tradițional, despre care se credea că va fi condamnat de mersul victorios al Istoriei. Cea de a doua secțiune oferă o descriere empirică de cazuri și acte deviate față de moralitatea proletară, comise masiv de membrii obișnuiți ai partidului la începuturile regimului comunist în zona Banatului, așa cum rezultă din explorarea unui număr mare de documente de arhivă necercetate pînă acum. Concluzia autorului este că în primii ani ai puterii comuniste, la nivelul de bază oficialii Partidului Comunist au condamnat și sancționat în principal aceleași vechi greșeli și păcate și că acest concept al moralității proletare nu a fost decît o ficțiune ideologică.

SCRIITORII – SECURITATEA - PARTIDUL

Vasile Rămneanțu

Rezumat. Vara și toamna anului 1971 au adus schimbări majore în plan ideologic, cu repercusiuni negative asupra culturii românești. În luările sale de cuvânt, liderul PCR, Nicolae Ceaușescu cerea o literatură inspirată din realitățile socialiste, fiind împotriva influențelor burgheze, a mentalităților retrograde, pronunțându-se totodată pentru creșterea controlului partidului în domeniul cultural. Toate aceste decizii au fost luate înainte de vizita lui Nicolae Ceaușescu în China și Coreea de Nord și, potrivit liderului român, cele două călătorii i-au întărit convingerea că măsurile pe care le-a luat erau corecte din punct de vedere politic. Hotărârile luate ne arată că Nicolae Ceaușescu a rămas fidel dogmatismului în domeniul ideologic.

Și în județul Timiș, organele de securitatea au urmărit reacțiile scriitorilor față de noua politică culturală, informând conducerea Comitetului județean PCR în acest sens. Din documentele cercetate, reiese faptul că o bună parte din oamenii de litere au respins revenirea la „realismul socialist” în literatură, au refuzat să scrie o literatură comandată, fiind nemulțumiți și de întărirea controlului partidului în cultură, ca și de activitatea instituțiilor însărcinate cu cenzurarea operelor literare. Astfel de reacții au avut reputați scriitori ca Anghel Dumbrăveanu, Ovidiu Cotruș, Sorin Titel, Damian Ureche, Cornel Ungureanu, Andrei Ujică, Adriana Babeți etc.

De asemenea, a existat în rândul scriitorilor bănățeni o stare de nemulțumire legată de alocarea de spații tot mai mari în revista literar-culturală „Orizontul” evenimentelor politice. Din notele Securității rezultă faptul că poliția politică acorda o atenție sporită și creațiilor literare în curs de apariție, pentru a împiedica editarea celor pe care le considera că aveau un conținut tendențios din punct de vedere politic. Totodată erau urmărite relațiile dintre scriitorii români și cei străini, subliniindu-se că nu era respectată legea în această privință, precum și întăririle din cadrul cenaclurilor literare timișorene.

În centrul preocupărilor organelor de Securitate s-au aflat și scriitorii care au fost legionari, în ciuda faptului că trebuie, în opinia noastră, separată activitatea literară de cea politică.

Documentele cercetate evidențiază faptul că Securitatea era interesată, raportând conducerii Comitetului județean PCR și evenimentele minore din viața scriitorilor bănățeni, precum neînțelegerile dintre aceștia, aspecte din viața lor personală, reieșind astfel încă o dată

faptul că regimul politic comunist, prin instituțiile sale, urmărea să controleze întreaga societate românească.

VARIA

CONSIDERAȚII ASUPRA ICONOGRAFIEI FECIOAREI MARIA ÎN SCULPTURA BAROCĂ DIN TIMIȘOARA

Mihaela Vlăsceanu

Rezumat. Pornind de la descrierea principalelor tipuri iconografice ale Mariei: Maria Imaculata, Maria Victorioasă, Maria Intercesoare, studiul face o incursiune în domeniul sculpturii de for ce face trimitere la aceste ipostazieri catolice, într-o perioadă în care Banatul era o provincie de graniță a Imperiului Habsburgic. Conotațiile temelor sunt diferite de cele din centrul Europei din rațiuni ce țin de situația politică, de pildă una dintre cele mai abstracte teme din arta barocă, cea a Imaculatei concepții semnifică Victoria, ca și în mediul apusean, dar în acest caz, o victorie asupra forței otomane aflate în acest interval în recul teritorial. Maria intercesoare, un alt tip iconografic consacrat de arta barocă, se manifestă din plin în sculptura barocă din Timișoara, monumentul Sfintei Treimi din Piața Libertății făcând apel prin emfaza reprezentării la calitățile Mariei. Dintre reprezentările Mariei în acest plan urban al statuariei lipsesc cele ce o surprind ca Mater Dolorosa, nefiind identificate încă trimeri la una dintre variantele temei: Pieta.

O INSCRIȚIE RUPESTRĂ FRAGMENTARĂ INEDITĂ PE VALEA RUDĂRIEI (COM. EFTIMIE MURGU, JUDEȚUL CARAȘ-SEVERIN)

Sorin-Marius Petrescu

Rezumat. Cu ocazia unor cercetări de teren efectuate în vara anului 2018 de-a lungul râului Rudăria (comuna Eftimie Murgu), în imediata apropiere a morii numite „Îndărătnica dintre râuri”, mai sus, a fost observat un fragment dintr-o lespede din piatră cu semne pe ea.

Pe ea, lespedeaua are săpat – stângaci, de către un cioplitor mai familiarizat cu dalta decât cu caligrafia (după părerea noastră) – un text cu litere cursive din care în prezent pot fi distinse doar cca.10 semne. Dintre acestea atrage atenția în zona centrală un semn înscris într-un cerc, de formă cvasitriunghiulară, putând fi interpretat în mai multe feluri, chiar și ca un cap foarte stilizat de animal privit din față, cu urechi (sau coarne) ce depășesc puțin circumferința cercului.

Credem că textul este realizat undeva în secolul al XIX-lea, cu caractere cursive chirilice, iar ca destinație, inscripția a putut fi folosită ca să marcheze o limită de hotar în amonte pentru păstorii din zonă, de unde o viitură a râului a adus-o până în zona unde se află astăzi în imediata vecinătate a morii.

